

Maria Ewa Szatlach:

Ch. Ockrent (red.), S. Treiner (współpraca):

*Czarna księga kobiet*¹

Kiedy w 1949 r. wydana została książka Simone de Beauvoir *Dru-ga płeć*, kobiety uświadomiły sobie ich całkowitą zależność od mężczyzn. Dalsza analiza ewolucji miejsca, roli i praw kobiet w Europie i na świecie nasuwała refleksje na temat ogromnej trwałości stereotypów i postaw mentalnych, zrodzonych przed wiekami z klanowych, plemiennych i religijnych sposobów widzenia i porządkowania rzeczywistości. Jednakże autorka, bazując na preambule nowej konstytucji Francji z 1946 r., w której znalazł się zapis o prawie równości między kobietami i mężczyznami we wszystkich dziedzinach, oraz na fakcie powstania ONZ, powodującym wyniesienie równości płci do rangi prawa międzynarodowego, optymistycznie stwierdziła, że od tej pory walka toczyć się będzie na płaszczyźnie kulturowej, a nie w dziedzinie prawa i polityki. Nie ulega wątpliwości, że procesy demokratyzacji i liberalizacji niosą za sobą nieuchronnie zmianę miejsca i roli kobiety w społeczeństwie. Zmia-

na ta jest bardzo trudna, gdyż wymaga odrzucenia wielowiekowego bagażu przesądów i uprzedzeń. Droga do równości płci nawet w dziedzinie prawa wciąż wydaje się bardzo daleka, a do wprowadzenia ich w życie jeszcze dłuższa.

Wydana we Francji w 2006 r. *Czarna księga kobiet* jest wstrząsającym raportem o sytuacji kobiet we współczesnym świecie oraz przejmującym świadectwem krzywd i zbrodni popełnianych na kobietach nie z powodów antropologicznych, lecz kulturowych, w celu utrwalenie pośledniejszego statusu kobiety. Książka Christine Ockrent stała się również istotnym głosem w debacie na temat praw człowieka, zwłaszcza w 2007 r., określonym Rokiem Równości. Polskie wydanie z 2007 r. wzbogacone zostało o artykuły poświęcone sytuacji kobiet w realiach polskiego życia politycznego i społeczno-ekonomicznego.

Czarna księga kobiet została podzielona na pięć części, zgodnie z kryterium podstawowych wartości i praw jednost-

¹ Ch. Ockrent (red.), S. Treiner (współpraca), *Czarna księga kobiet*, Warszawa 2007, ss. 741.

ki, odpowiadających hasłom deklaracji Organizacji Narodów Zjednoczonych z 1993 r., poświęconej eliminacji przemocy wobec kobiet: *Bezpieczeństwo osobiste, Prawo do zachowania integralności cielesnej, Wolność, Godność, Równość*, w ramach których autorzy, za pomocą różnorodnych form – reportażu, artykułów analitycznych, spisanych świadectw oraz tekstów naukowych zawierających dane statystyczne – opisują całe spektrum problemów związanych z dyskryminacją kobiet w kategoriach przemocy fizycznej, symbolicznej, ekonomicznej, medycznej i politycznej.

Książka jest bardzo przygnębiająca i pesymistyczna. Kiedy spojrzysz się na świat z perspektywy nieszczęśliwych, maltretowanych, krzywdzonych, okaleczonych i pozbawionych jakichkolwiek praw kobiet, lektura tekstów nasuwa natychmiastowe pytanie, czy w ogóle we współczesnym świecie dokonał się postęp w kwestii zrównania praw kobiet i mężczyzn. Fakty i statystyki zawarte w artykułach pokazują aż nazbyt wyraźnie rzeczywistość ponurą i czasami wręcz przerażającą. Z drugiej strony jednakże, książka przedstawia przykłady, w jaki sposób i za pomocą jakich środków i metod kobiety mogą ową opresję i krzywdę przezwyciężyć poprzez edukację, niezależność ekonomiczną, feminizm i władzę polityczną.

W pierwszej części, poświęconej bezpieczeństwu osobistemu, znajduje się cykl artykułów przedstawiających różne formy naruszania bezpieczeń-

stwa osobistego kobiet tylko dlatego, że są dziewczynkami i kobietami. Autorzy dokonują przeglądu sytuacji kobiet w różnych zakątkach świata, począwszy od omówienia sytuacji kobiet w Azji, gdzie z powodu preferowania dzieci płci męskiej życie kobiet i dziewcząt jest niewiele warte, a selektywna aborcja, nadumieralność niemowląt oraz dzieciobójstwo spowodowało brak 90 milionów kobiet i problemy demograficzne. W niektórych państwach, ogarniętych działaniami wojennymi, zabija się lub metodycznie gwałci kobiety w celu przerwania ciągłości pokrewieństwa nieprzyjaciela. Okrutna przemoc, przymusowe macierzyństwo, zakażenie wirusem HIV – oto przykłady z byłej Jugosławii i Ruandy. W imię archaicznie rozumianego poczucia męskiego honoru kobiety są mordowane, palone lub kamienowane nie tylko w krajach muzułmańskich, lecz także w wielu społecznościach muzułmańskich Zachodu. W Ameryce Środkowej mordy kobiet stały się tak częste, że dla nazwania tego zjawiska ukuto nowy termin – kobietobójstwo. W meksykańskim mieście Ciudad Juarez, położonym blisko granicy ze Stanami Zjednoczonymi, od 1993 r. ponad 400 kobiet zostało zamordowanych, a 500 zaginęło. To właśnie kobiety są pierwszymi ofiarami w biednych społeczeństwach, wyniszczonych przez wojny i korupcję. Przemoc i dyskryminacja towarzyszą kobietom od wczesnych lat. W wielu rejonach świata mają ograniczony dostęp do nauki szkolnej i pożywienia. W biednych krajach dziewczyn-

ki są pierwszymi ofiarami przesądów i bezpośrednio doświadczają skutków ubóstwa i wojen.

Część druga, poświęcona nietykalności, czyli prawu do zachowania integralności cielesnej, zawiera szereg relacji dotyczących traktowania kobiet przez mężczyzn, rodzinę i społeczeństwo. W wielu regionach świata kobieta i jej ciało uważane są za własność mężczyzny lub zbiorowości, w której żyje. Bardzo często kobiety podlegają przemocy seksualnej. Z kolei afrykańskie dziewczynki są poddawane ablacji zewnętrznych narządów płciowych, a nawet ich obrzezaniu. Wiele z nich z tego powodu umiera, a pozostałe cierpią ból i upokorzenie, ponieważ ich seksualność jest unicestwiona, a przyszłość w roli matek zagrożona. Kobiety są maltretowane, traktowane jak towar, pozbawiane dostępu do edukacji i leczenia, i coraz częściej padają ofiarą AIDS. Generalnie rozdział ten poświęcony jest problematyce agresji wymierzonej przeciwko ciału kobiety.

Artykuły w trzeciej części poświęcone są wolności i dokonują analizy przeszkód i barier na drodze ku wolności kobiet. Każda humanistyczna koncepcja świata podkreśla wolność i równość praw kobiet i mężczyzn. Tymczasem, w wielu krajach odbiera się kobietom ich wolność swobodnego i samodzielnego podejmowania decyzji w wielu istotnych kwestiach życiowych, jak na przykład wolność wyboru kształcenia się, przemieszczania, praw dziedziczenia czy wyboru małżonka.

Rozdział dotyczący godności składa się z serii tekstów opisujących ataki na godność kobiet. Prawo do poszanowania godności jest elementarnym prawem każdej jednostki w cywilizowanym świecie. Handel kobietami, czyniący z nich jedynie towar, jest niedopuszczalnym naruszeniem tejże godności. Handel żywym towarem wykorzystuje biedę, lęk i nieświadomość kobiet. Ten rodzaj przemocy wyraża się w prostytucji, turystyce seksualnej oraz szeroko pojętym współczesnym niewolnictwie. Pojęcie współczesnego niewolnictwa weszło nawet do języka potocznego, a niewolnictwo domowe jest jedną z jego częstych form. Zamach na godność kobiety przybiera także inne formy. Siły pokojowe ONZ, które powinny ochraniać ludność przed wszelkiego rodzaju aktami przemocy, zostały oskarżone o to, że dopuszczają się wykorzystywania seksualnego miejscowych kobiet w zamian za pieniądze lub żywność.

W części ostatniej, dotyczącej równości, autorzy skupili się na problemach związanych z odpowiedzią na pytanie, co jeszcze zostało do zrobienia, by można było mówić o rzeczywistej równości kobiet i mężczyzn. Historia XX w. pokazuje, że najważniejszym warunkiem równości pomiędzy ludźmi jest zapewnienie wszystkim kobietom prawa głosu i prawa do reprezentacji politycznej oraz równych szans w dostępie do wiedzy, edukacji i w życiu zawodowym. We współczesnym świecie prawie we wszystkich państwach kobiety mogą korzystać z prawa do gło-

sowania i kandydowania w wyborach, a jednak wciąż braki w wykształceniu, trudna sytuacja materialna i różne formy przemocy uniemożliwiają im obywatelskie uczestniczenie w demokracji.

Podsumowując ocenę książki, warto podkreślić korzyści, jakie mogą wynikać z jej lektury, ponieważ wpisuje się ona w długi proces wysiłków podejmowanych na rzecz likwidowania męskiej dominacji, niesprawiedliwości i dyskryminacji oraz wyrównywania szans i praw kobiet i mężczyzn. W rzeczy samej, aby przyspieszyć osiągnięcie równości oraz poszanowanie praw jednostki, trzeba najpierw zdać sobie sprawę z zasięgu obszaru niesprawiedliwości, ujawnić jego przyczyny i skutki, a także zrozumieć trwałość tego stanu rzeczy i liczyć, że w miarę upływu lat coraz większa liczba kobiet będzie mogła korzystać z tych samych

praw i tej samej ochrony, z jakiej korzystają dziś najbardziej uprzywilejowane z nich. Zawarte w tej książce teksty nie minimalizują wagi, zakresu i trwałości przemian dokonujących się we współczesnym świecie, które jeszcze kilka pokoleń wcześniej były zupełnie nie do pomyślenia. Trudno jednak nie zauważyć, że prawa już zdobyte dla wielu milionów kobiet wciąż pozostają poza ich zasięgiem. Dlatego debata związana z koniecznością odpowiedzi na pytanie, dlaczego tak się dzieje, wydaje się jak najbardziej oczywista. Przy całej złożoności problemu, niezależnie od wszystkich aspektów kulturowych, ekonomicznych, społecznych, psychologicznych, geopolitycznych, religijnych i seksualnych, najważniejsza bezsprzecznie wydaje się dyskusja o kształt przyszłości, którą budują dla siebie wspólnie kobiety i mężczyźni.